

หลักทศพิธราชธรรมกับการปกครอง*

THE THOSAPHITRAJADHAM OF GOVERNMENT

มนต์เทียน มนตราภิบุลย์

Montthien Montrapiibooly

วาริณี โสภาร

Warinee Sopajorn

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Thailand.

Email:Montrapiibuly@gmail.com

บทคัดย่อ

หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าไม่ใช่ศาสตร์แห่งการเมืองการปกครองโดยตรงแต่มีหลักคำสอนสำคัญที่เกี่ยวข้องกับหลักการปกครองหรือการบริหารกิจการบ้านเมือง มีปรากฏอยู่ในพระสูตรหลายสูตรด้วยกัน หลักธรรมที่สำคัญที่สุดคือหลักทศพิธราชธรรม ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เล่มที่ 28 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 20 ขุททกนิกาย ชาดก ภาค 2 ชื่อ มหาหังสชาดก มีเนื้อหาบ่งบอกถึงคุณสมบัติผู้ปกครอง (ราชา) ในการปกครอง อาณาประชาราษฎร์อย่างไรให้มีความสุข ทศพิธราชธรรม คือ จริยวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติเป็นหลักธรรมประจำพระองค์หรือคุณธรรมของผู้ปกครองบ้านเมืองมี 10 ประการ มี ทาน การให้ เป็นต้น เป็นหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง การคุ้มครอง ควบคุม ดูแลตนเองและบุคคลอื่น หลักทศพิธราชธรรมนี้ สามารถประยุกต์ใช้กับผู้ปกครองทุกระดับชั้นไม่เฉพาะแต่พระมหากษัตริย์เท่านั้น เมื่อผู้ปกครองทุกระดับชั้นนำไปใช้ กับผู้ใต้ปกครอง จะทำให้เป็นนักปกครองที่ดี และได้ผู้ใต้ปกครองที่ดี ทั้งนี้ผู้ปกครองจะต้องปฏิบัติตามหลักทศพิธราชธรรมนี้ให้เป็นอัตตहितสมบัติคือคุณสมบัติประจำตัว และปรารถนาปฏิบัติคือปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นด้วย การปฏิบัติตามหลักธรรมนี้จึงจะสมบูรณ์เกิดผลสำเร็จเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมและสังคมอย่างแท้จริง

คำสำคัญ : ทศพิธราชธรรม, การปกครอง

---

* Received: 20 June 2021; Revised: 15 July 2021; Accepted: 20 August 2021

Abstract

Although, the Buddha's doctrine is not directly the Science of Politics and Governance but there is important doctrine that is concerned with governing principle or public affairs administ These ten principles are ration which was displayed in many sutras also. The most important principle of Dhamma is the Thosaphitrajadham (virtues of the king) which is appeared in the Tripitaka, Volume 28, Suttantapitaka, Volume 20, Khuddaka Nikaya Jataka, Part 2 and named Mahahangsajataka that was explained to characteristic of the king who rules his country with happiness. The Thosaphitrajadham is procedure of the king or The principles of identity for the king that is consisted of 10 topics 1. Dana giving...etc. All of these ten principles are the Buddha's teachings which is related to dominance, protection, surveillance and taking care of yourself and others. This virtues of the king can be applied to rulers of all levels, not only the king. If all the rulers could apply this principle of Dhamma to their controlee, they will be a good governor and gain a good controlee also. However, the rulers must abide by this virtues of the king to be Attahita-sampatti that is to have achieved one's own good and Parahita-pañipatti that is practice for the good or welfare of others. So this practice will be complete and truly successful for the public and society

.**Keywords:** Thosaphitrajadham, Governance

บทนำ

หลักทศพิธราชธรรม ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เล่มที่ 28 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 20 ขุททกนิกาย ชาดก ภาค 2 ชื่อ มหาหังสชาดก ในชาดกเรื่องนี้ พญาหงส์ ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ได้ถูกจับมาและได้สนทนาราชธรรมถามตอบกับพระเจ้ากรุงพาราณสี โดยพญาหงส์โพธิสัตว์ ทูลถามว่า

“ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นกษัตริย์ พระองค์ มิได้ทรงพิจารณาเห็นอนาคตอันยาวนาน หรือ ทรงมัวเมาในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมาไม่ทรงสะดุ้งกลัวปรโลกหรือ”

พระเจ้ากรุงพาราณสี ตรัสตอบไปตามบทพระบาลีว่า

ทาน สิล ปริจาค	อาชว มทว ตบ
อกโกธ อวิหิงสา	ขันติ จ อวิโรธ น
อิจเจเต กุสเล ธมเม	ฐิตะ ปสสามิ อตตนิ
ตโต เม ชายเต ปติ	โสมนสสยจนูปกั น (ขุ.ชา.

28/240/86.)

“เราพิจารณาเห็นธรรม 10 ประการที่มีอยู่ในตัวเราเหล่านี้ คือ ทาน ศีลบริจาค อาชวะ มัทวะ ตบะ อักโกธะ อวิหิงสา ขันติ และอวิโรธนะเมื่อนั้นปิตติและโสมนัส มิใช่น้อยย่อมเกิดแก่เรา ”

หลักทศพิธราชธรรม หรือธรรมของพระราชา 10 ประการ โดยพระเจ้ากรุงพาราณสี ตรัสเล่าให้ พญาหงส์ฟังว่า ทรงปกครองหรือบริหารกิจการบ้านเมืองให้ประชาราษฎร์มีความ ผาสุกร่มเย็น โดยพระองค์ ทรงปฏิบัติตามหลักธรรมทั้ง 10 ประการอย่างบริบูรณ์ มีนักวิชาการ การตีความให้ความหมายและให้ความสำคัญดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ออนไลน์) ให้ความหมายของคำว่า ทศพิธราชธรรม ไว้ว่า ทศพิธราชธรรม หมายถึง จริยวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติเป็น หลักธรรมประจำพระองค์ หรือคุณธรรมของผู้ปกครองบ้านเมืองมี 10 ประการได้แก่

1. ทาน การให้	2. ศีล การรักษากายวาจาให้
เรียบร้อย	
3. บริจาค ความเสียสละ	4. อาชวะ ความซื่อตรง
5. มัทวะ ความอ่อนโยน	6. ตบะ การข่มกิเลส
7. อักโกธะ ความไม่โกรธ	8. อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน
9. ขันติ ความอดทน	10. อวิโรธนะ ความไม่แคลงจาก

ธรรม

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒนมหาเถระ) ได้พระ นิพนธ์เรื่องทศพิธราชธรรม ในสมัยดำรงพระยศที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (ทศพิธราชธรรม, 2556) สรุปความไว้ว่า ทศพิธราชธรรม 10 ประการ สำหรับพระราชา ต้อง ปฏิบัติตามธรรมทั้ง 10 ประการ ต่อผู้ปกครอง และผู้บังคับบัญชาด้วยเช่นกัน

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (อัมพรมหาเถระ) (BBC NEWS :ไทย,โทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย 5 พ.ค. 2562) ได้ทรง แสดงพระธรรมเทศนา ถวายทศพิธราชธรรมจริยาถา หรือธรรมะ 10 ประการที่พระราชาพึง ทรงยึดถือปฏิบัติแก่พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก มีใจความสำคัญดังนี้

“พระองค์เป็นผู้ทรงรักษารักษารักรักษาธรรมะ อันเป็นของพระมหากษัตริย์และชาติตติยตระกูลซึ่งมี หน้าที่ที่จะทรงเพิ่มพูนความสุขแก่พสกนิกร ในอันที่จะทรงพิทักษ์รักษาบรรพบุรุษศาสนา

เช่นเดียวกับพระศาสดาเมื่อทรงบรรลุนตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ยังต้องบำเพ็ญพุทธกิจโปรดเวไนยสัตว์ให้บริบูรณ์ฉันใด พระมหากษัตริย์ก็ฉันนั้น"

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, 2559: 240) กล่าวไว้ว่า ราชธรรม 10 หรือ ธรรมของพระราชา กิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรประพฤติ ของผู้ปกครองบ้านเมือง สอดคล้องกับ สุชีพ พิริยสมิทธิ์ (2547) ได้เขียนบทความทางวิชาการเกี่ยวกับหลักทศพิธราชธรรมไว้ว่า ทศพิธราชธรรม คือ คุณธรรมของผู้ปกครอง 10 ประการ ทั้งที่เป็นราชาหรือรัฐบาลตามความหมายสมัยใหม่ ในขณะที่ อัศศิริ ธรรมโชติ (2564) ได้เขียนบทความเรื่อง ทศพิธราชธรรมของ “พระธรรมราชา” ในวารสารวัฒนธรรม (สยามรัฐออนไลน์) ตอนหนึ่งความว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กล่าวถึงที่มาหลักทศพิธราชธรรมหรือว่า หลักธรรม 10 ประการนี้ว่า มาจากตำราธรรมศาสตร์ ที่อาศัยหลักธรรมจากศาสนาพุทธในการกำหนดอำนาจ และการปฏิบัติตน ของพระมหากษัตริย์ที่ต้องถือเอาความสุขของราษฎรเป็นใหญ่เหนือสิ่งใดทั้งสิ้น

กล่าวได้ว่า ทศพิธราชธรรม ทั้ง 10 ประการนี้ เป็นหลักธรรมที่พระมหากษัตริยาธิราชเจ้า และผู้ปกครองทุกระดับชั้นพึงปฏิบัติเป็นแนวทางการบริหารราชการ ปกครองแผ่นดิน และปกครองประชาชน ตลอดจนเป็นธรรมสำหรับคนที่อยู่ด้วยกันเป็นหมู่เหล่าจนถึงประเทศชาติ พึงประพฤติต่อกันให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข โดยยึดหลักประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

การปกครอง

การปกครอง (Governance) ตรงกับคำว่า “บริหาระ” หรือ “บริหาร” หรือจะใช้คำว่า “ปสาสะ” หรือ “อภิปาสะ” หมายถึงการปกครอง การคุ้มครอง ควบคุมดูแล โดยการใช้กฎระเบียบควบคุม ซึ่งทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า พระธรรมวินัย เป็นเครื่องมือในการปกครองให้คนเป็นคนดี ถึงพร้อมด้วยความรู้ ความประพฤติ คือ พร้อมทั้งวิชาและจรณะ

นอกจากนี้ คำว่า “การเมือง” ซึ่งหมายถึง การแสวงหาอำนาจ การได้มาซึ่งอำนาจ ในกรอบแนวคิดทางตะวันตกนั้น การเมือง ยังหมายถึง “อำนาจ” นั่นเอง โดยคำนี้ในทางพระพุทธศาสนามีศัพท์เกี่ยวข้องกับอำนาจหลายคำ เช่น วสะ อิทธิ สักกะ อานุภาวะ อินทริยะ พละ ใช้ในความหมายทั้งในรูปแบบแสดงถึงตัวอำนาจ อานุภาพของอำนาจ

หลักทศพิธราชธรรมกับการปกครอง

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชฯ พระมหากษัตริย์ไทย รัชกาลที่ 9 ในราชวงศ์จักรี ทรงขึ้นครองราชย์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2489 ต่อมาทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2493 ในมหามงคลวโรกาสนี้ พระองค์ได้ทรงประกาศพระปฐมบรมราชโองการเป็นพระราชสัตยาธิษฐานว่า

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

และ พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ในราชวงศ์จักรี ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกทรงมีพระปฐมบรมราชโองการพระราชทานอารักขาแก่ประชาชนชาวไทย ความว่า

"เราจะสืบสาน รักษา และต่อยอด และครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งอาณาราษฎรตลอดไป"

คำว่า “ครองแผ่นดินโดยธรรม” ในที่นี้หมายถึง “ครองแผ่นดินโดยทศพิธราชธรรม” นั่นเอง

หลักทศพิธราชธรรม มีอิทธิพลต่อระบอบการปกครองของไทยมาแต่โบราณ โดยเฉพาะระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช ซึ่งเป็นระบอบการปกครองที่ให้อำนาจพระมหากษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาดสูงสุดในแผ่นดิน ถ้าพระมหากษัตริย์ปกครองแผ่นดินโดยไม่ทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมแล้วความเดือดร้อน ความไม่ผาสุกก็ย่อมตกอยู่กับผู้ใต้ปกครองคือไพร่ฟ้าประชากรราษฎรทั่วกันตรงกันข้ามถ้าองค์พระประมุข คือ พระมหากษัตริย์ทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม ความสงบสุข ความร่มเย็นย่อมเกิดขึ้นแก่อาณาประชาราษฎร์เช่นเดียวกัน ถึงแม้ปัจจุบันระบอบการปกครองของไทยจะเปลี่ยนมาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข และอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญก็ตาม พระมหากษัตริย์ก็ยังทรงใช้อำนาจการปกครองผ่านระบบรัฐสภาเช่นเดิม

หลักทศพิธราชธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์

พระธรรมโกศาจารย์ (2550) ได้แสดงปาฐกถาไว้ว่า เหตุที่ทศพิธราชธรรมในมหาหังสาชดก มีอิทธิพลต่อสถาบันพระมหากษัตริย์มากมายขนาดนั้น เนื่องมาจากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นกฎหมายหลักคู่บ้านคู่เมืองของไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ได้ถูกใช้เป็นกฎหมายแม่บทมาก่อนที่จะมีรัฐธรรมนูญในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2475 จนกระทั่งคำว่า “ธรรมศาสตร์” ในสมัยก่อนถูกใช้ในความหมายเดียวกับคำว่า “นิติศาสตร์” ในสมัยนี้ ดังนั้น คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ จึงหมายถึง คัมภีร์นิติศาสตร์ ซึ่งความสำคัญตรงนี้ ศุภมิตร ปิติพัฒน์ (2562) กล่าวไว้ว่า ทศพิธราชธรรม หมายถึง หลักกฎหมาย หรือคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ หลักทั้งหมดเหล่านี้มิได้มาจากการตัดสินและไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้โดยพระราชมติของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ แต่เป็นหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ที่จะต้องธำรงรักษาไว้ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์สืบไป

คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ หรือ มนุธรรมศาสตร์ ถือเป็นคัมภีร์กฎหมายเก่าแก่ของอินเดียโบราณ ตามแนวคิดของฮินดู ทั้งยังถือเป็นคัมภีร์กฎหมายดั้งเดิมที่ไทยเรายึดถือมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เป็นต้นมา โดยผ่านคัมภีร์ภาษามอญ จารึกเป็นภาษาบาลี และภาษามอญ มาปรับเป็นของตนเองเพื่อให้พระมหากษัตริย์ทรงใช้เป็นกฎหมายแม่บทในการปกครองบ้านเมืองจนกระทั่ง

พ.ศ. 2348 ในรัชสมัยราชวงศ์จักรี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 จึงได้มีการตรวจชำระและแปลคัมภีร์พระธรรมศาสตร์เป็นภาษาไทย และเรียกชื่อคัมภีร์ใหม่ว่า กฎหมายตราสามดวง ประทับตรา 3 ดวง คือ ตราพระราชสีห์ ตราพระคชสีห์ และตราบัวแก้ว สอดคล้องกับพระธรรมโกศาจารย์ (อั้งแล้ว) ที่กล่าวว่า ความสำคัญของคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ในสังคมไทยเริ่มลดลงไปเมื่อประเทศไทยเริ่มปฏิรูประบบกฎหมายบ้านเมืองตามแบบฝรั่งตะวันตก และเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญในปีเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ก็แทบจะถูกลืมไปเลย ความสำคัญคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ถูกรื้อฟื้นกลับคืนมาในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2489 ปลายสมัยรัชกาลที่ 8 เมื่อกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ได้แสดงปาฐกถาหน้าพระที่นั่งรัชกาลที่ 8 โดยมีพระอนุชาคือรัชกาลที่ 9 ประทับร่วมฟังอยู่ด้วย และกล่าวว่า

“พระมหากษัตริย์สยามทรงปกครองบ้านเมืองด้วยคัมภีร์พระธรรมศาสตร์
ซึ่งทำหน้าที่เป็นรัฐธรรมนูญของสยามมาเป็นเวลาช้านาน”

คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ช่วยกำกับการใช้อำนาจของพระมหากษัตริย์ให้อยู่ในขอบเขตแห่งทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นหลักประกันว่าบ้านเมืองมีความสงบสุขยุติธรรม แม้พระมหากษัตริย์จะมีอำนาจสั่งฟ้าสั่งประหารชีวิตคนได้ แต่จะไม่ใช้ทรงพระราชอำนาจสั่งฟ้านั้นตามใจชอบ พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติตามกรอบแห่งกฎหมายแม่บทของบ้านเมืองสมัยนั้น คือคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ซึ่งกำหนดให้ต้องทรงปฏิบัติตามทศพิธราชธรรม 10 ประการ มี ทาน ศีล บริจาค เป็นต้น

องค์ประกอบของทศพิธราชธรรม

ทศพิธราชธรรมทั้ง 10 ประการ ผู้ปกครองจะต้องปฏิบัติด้วยตัวเอง อันเป็นอัตตหิตสมบัติ คือ เป็นคุณสมบัติที่จะต้องปฏิบัติให้เกิดขึ้นในตนเองอย่างสม่ำเสมอ และเป็นแบบอย่างให้แก่ผู้ใต้ปกครอง จะต้องประพฤติปฏิบัติให้เกิดเป็นปรกติปฏิบัติ คือ บำเพ็ญให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ใต้ปกครองด้วย จะละเว้นมิได้ ช่วยกำกับการใช้อำนาจของพระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครอง ให้อยู่ในขอบเขตแห่งทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นหลักประกันว่าบ้านเมืองมีความสงบสุขยุติธรรม จะไม่ทรงใช้พระราชอำนาจหรืออำนาจนั้นตามใจชอบ ซึ่งกำหนดให้ต้องทรงปฏิบัติตามทศพิธราชธรรมนั่นเอง

ทศพิธราชธรรม มีองค์ประกอบ 10 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ทศพิธราชธรรมข้อที่ 1 ว่าด้วย ทาน

ทาน หมายถึง การให้ การเผื่อแผ่ด้วย มีใจประกอบด้วยเมตตาและกรุณา พร้อมทั้งจะช่วยเหลือตลอดเวลา โดยลักษณะ ทานแบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ

1.1 อามิสทาน/วัตถุทาน การให้ทรัพย์สินวัตถุสิ่งของต่างๆ เพื่อช่วยเหลือประชาชน รวมทั้งการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่างๆ เป็นการให้เพื่อสงเคราะห์อนุเคราะห์ให้

พ้นจากความทุกข์ยากลำบากที่ประชาราษฎร์เผชิญอยู่ เป็นการช่วยเหลือ บรรเทาความเดือดร้อนให้เบาบางลง

1.2 ธรรมเนียม/วิทยาทาน การให้ธรรมเป็นทาน หรือการให้ความรู้เป็นทาน เป็นการให้ที่มีคุณค่ามากที่สุด เพราะเป็นการให้แบบต่อยอดจากวัตถุธาเนน เป็นการให้ความรู้ ความเข้าใจหลักการ แนวทางหรือนโยบายปฏิบัติ เพื่อพัฒนาตนเองให้กับผู้ได้ปกครองนำไป ปฏิบัติให้เกิดผลอย่างยั่งยืน

ทศพิธราชธรรมชื่อว่าด้วย ทาน นี้ มีความสำคัญอย่างยิ่งกับพระมหากษัตริย์หรือ ผู้ปกครองทุกระดับชั้น ดังที่ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (อัมพรมหาเถระ) (BBC NEWS :ไทย,โทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย 5 พ.ค. 2562) ได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนา ถวายทศพิธราชธรรมจริยาภา หรือธรรมะ 10 ประการที่พระราชทานพิงมัยถิธปฏิบัติ แก่พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ใจความว่า “ ทาน คือ การให้ โดยพึงพระราชทานพระราชทรัพย์ชูป เลี้ยงพระราชวงศ์ ข้าราชการ อาณาประชาราษฎร์ รวมทั้งพึงพระราชทานธรรมทาน พระราโชวาท พระราชดำริอันถูกต้องทำนองคลองธรรม ให้พสกนิกรเจริญรอยตาม” และ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒนมหาเถระ) ในสมัยดำรงพระยศที่ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (ทศพิธราชธรรม, 2556) ได้แสดงไว้ว่า “ ทาน หมายถึง การให้เป็นการช่วย ผู้ที่ต้องการช่วยเพราะมีความขัดข้อง แค้นแค้นนั้นๆ เช่น ผู้ที่ขาดอาหาร ก็ให้อาหารช่วย ขาดเสื้อผ้า ก็ให้เสื้อผ้าช่วย ขาดที่อยู่อาศัย ก็ให้ที่อยู่อาศัยช่วย ขาด วิทยุยกยารักษาโรค ให้วิทยุยกยารักษาช่วย รวมความว่า เกิดความแค้นแค้นด้วยสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือที่ใดที่หนึ่งก็ให้สิ่งที่ต้องการนั้นๆ ช่วย ดังนี้เรียกว่า ทาน”

ทศพิธราชธรรมข้อที่ว่าด้วย ทาน การให้ กับการปกครอง คือ ถ้าผู้ปกครองหรือผู้นำ มีการบริหารจัดการให้การช่วยเหลือราษฎรหรือประชาชนมีการมอบทรัพย์วัตถุสิ่งของที่เป็นใน สถานการณ์ที่ฉุกเฉิน ไม่นิ่งดูดาบปล่อยให้ประชาชนช่วยเหลือกันเองตามมีตามเกิด แต่สามารถ บริหารให้ช่วยเหลืออย่างทันทั่วทั้งที่ การช่วยเหลือประชาราษฎร์ และบำเพ็ญ สาธารณประโยชน์ ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองนี้ นับเป็นหัวใจของการบริหารจัดการเพื่อ ได้ใจผู้ใต้ปกครองโดยแท้ เพราะสังคมโดยรวมคนลำบากยากจนมีมากกว่าคนร่ำรวย คน ระดับกลางและระดับล่างมีมากกว่าคนระดับสูง(ชนชั้นปกครอง) ฉะนั้นการแบ่งปันผลประโยชน์ ให้แก่สังคมโดยรวม ผู้ปกครองต้องจกสรรทรัพยากรอันมีค่านั้น ๆ อย่างเป็นธรรมและคุ้มค่าแก่ คนในสังคมทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียม หลักทศพิธราชธรรมข้อนี้ จะสมบูรณ์ได้จะต้องปฏิบัติให้เป็น อัตตหิตสมบัติ คือคุณสมบัติส่วนตัวของผู้ปกครอง และการประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ เป็นปรหิตสมบัติแก่ผู้ใต้ปกครองโดยรวม

2. ทศพิธราชธรรมข้อที่ว่าด้วย ศีล

ศีล หมายถึง กฎระเบียบ ข้อบังคับ หรือ ข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนาที่กำหนดการปฏิบัติกายและวาจา เช่น ศีล 5 ศีล 8 เป็นต้น การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย ความประพฤติเรียบร้อยดีงาม การสำรวมระวังรักษาพฤติกรรมทางกายและทางวาจาให้ถูกต้องเรียบร้อยดีงาม ทั้งที่เป็นอัตตหิตสมบัติ คือ คุณสมบัติความดีงามส่วนตัว และปรหิตปฏิบัติ คือ ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ส่วนรวม รวมทั้งกฎหมายที่บังคับใช้ในบ้านเมืองด้วยตามหลักคัมภีร์ธรรมศาสตร์ การรักษาศีลที่นับว่าเป็นทศพิธราชธรรมนั้น นอกจากจะปฏิบัติด้วยตัวเองเป็นอัตตหิตสมบัติแล้ว จะต้องรักษาศีลให้เป็นปรหิตปฏิบัติด้วย คือ ผู้ปกครองต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต สามารถทำตนเป็นแบบอย่างและเป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไป ไม่ทุจริตคอร์รัปชัน ผู้ปกครองต้องมีศีลสามัญญตา คือความมีศีลเสมอกันกับผู้ใต้ปกครองในสังคม ต้องรักษาระเบียบกติกา และปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป โดยไม่มีข้อยกเว้น

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (อัมพรมหาเถระ) (อ้างแล้ว) แสดงทศพิธราชธรรมข้อว่าด้วยศีลนี้ว่า

“ศีล คือ สังวรกายวาจาให้ปราศจากโทษ พระมหากษัตริย์ พึงเว้นจากความประพฤติดุจริต กล่าวในทางการปกครอง ย่อมหมายถึงรัฐธรรมนูญ ตัวบทกฎหมายจารีตประเพณีอันดีงาม ในทางศาสนาย่อมหมายถึงศีล อย่างน้อยเบญจศีลของฆราวาส ซึ่งพระมหากษัตริย์ย่อมรักษาและทรงโน้มน้าวให้พสกนิกรรักษาด้วย” และสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถระ) ในสมัยดำรงพระยศที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (ทศพิธราชธรรม, 2556) ได้แสดงไว้ว่า

“ ศีล คือความประพฤติต้องเว้นจากความชั่วร้ายทั้งหลายความประพฤติอันใดที่เป็นความชั่วร้ายก่อให้เกิดเวรไहांดความประพฤติอย่างนั้น ไม่ทำสิ่งที่เป็นความชั่วร้ายนั้น ไม่พูด สิ่งที่เป็นความชั่วร้ายนั้นรวมความว่า เว้นการที่ควรเว้นต่างๆ ทั้งทางกาย วาจา ”

ทศพิธราชธรรมข้อที่ว่าด้วย ศีล ที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง คือ ถ้าผู้ปกครองหรือผู้นำมีศีลธรรม สามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ หรือ ข้อบัญญัติทางศาสนา บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ตัวบทกฎหมาย จารีตประเพณีอันดีงาม ความประพฤติดีงาม คือ การสำรวมกายและวาจา ประกอบแต่การสุจริต รักษาจิตตาคณให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นที่เคารพนับถือของประชากร มีให้มีข้อที่ใครจะดูแคลนได้แล้ว การปกครองก็มีความชอบธรรมเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมทุกภาคส่วน เพราะผู้ปกครองหรือผู้นำของตนตั้งมั่นในหลักการสำคัญไม่มีข้อบกพร่องใดๆให้หน้าดำหน้าตีเถินได้ หลักธรรมข้อนี้นับเป็นอัตตหิตสมบัติของผู้ปกครองและประพฤติให้เป็น ปรหิตปฏิบัติแก่ผู้ใต้ปกครอง โดยมีประโยชน์สุขของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

3. ทศพิธราชธรรมข้อที่ว่าด้วย ปริจาคะ บริจาค

ปริจาคะ บริจาค หมายถึง ความเสียสละความสุขความสบายส่วนตัวเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวม หรือ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนสมาชิกในสังคม และความสงบเรียบร้อยของ

บ้านเมือง เป็นการสละความเห็นแก่ตัว เป็นความ ไม่เห็นแก่ตัวของผู้ปกครอง มุ่งตรงต่อปรีชาปฏิบัติคือยึดประโยชน์สุขของคนที่อยู่ใต้ปกครองเป็นที่ตั้ง ทศพิธราชธรรม ข้อว่าด้วยบริจาคะนี้ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (อัมพรมหาเถระ) (อั้งแล้ว) แสดงไว้ว่า

“บริจาค เพื่อบรรเทาความโลภ พึงสละสิ่งที่มีประโยชน์น้อยเพื่อประโยชน์ยิ่งใหญ่กว่า เพื่อบรรเทาความตระหนี่”

และสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒนมหาเถระ) ในสมัยดำรงพระยศที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (ทศพิธราชธรรม, 2556) ได้แสดงไว้ว่า

“ปริจจาคะ การสละ อันหมายความว่า สละสิ่งที่มีประโยชน์น้อยแก่สิ่งที่มีประโยชน์มาก ยกตัวอย่างเช่น สละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะร่างกาย เช่น เจ็บป่วยที่อวัยวะร่างกาย ก็ยอมสละทรัพย์รักษา สละอวัยวะร่างกายเพื่อรักษาชีวิต ในเมื่อต้องการที่จะรักษาชีวิตไว้ก็ยอม...สละได้ทุกๆ อย่าง ทั้งทรัพย์ อวัยวะร่างกาย ตลอดจนถึงชีวิต ในเมื่อประพฤติดุริธรรม คือ ความถูกต้อง หรือหน้าที่อันต้องปฏิบัติ เช่น ทหาร ยอมสละทุกอย่างเพื่อปฏิบัติหน้าที่รักษาประเทศชาติ ดังนี้ เรียกว่า บริจาค หรือ สละ”

ทศพิธราชธรรมข้อที่ว่าด้วย ปริจจาคะ บริจาคที่เกี่ยวเนื่องกับการปกครอง คือ ถ้าผู้ปกครองหรือผู้นำมีความเสียสละประโยชน์สุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ปริจจาคะหมายถึงการสละกิเลสต่างๆ ที่ก่อเกิดในใจของผู้ปกครองเองที่สามารถยับยั้งหรือข่มความปรารถนาความสุขส่วนตัวได้ จึงต่างจากทศพิธราชธรรมข้อทานซึ่งเป็นเรื่องของอามิสการสละสิ่งของ ทานเป็นการสละที่ต้องมีผู้รับ แต่บริจาคคือการสละกิเลส เช่นสละความเห็นแก่ตัว ไม่ต้องมีผู้รับ หลักธรรมข้อนี้นับเป็นอัตตहितสมบัติของผู้ปกครองที่จะต้องเสียสละประโยชน์สุขส่วนตัวไปเป็นปรีชาปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวมเป็นหลัก

4. ทศพิธราชธรรมข้อที่ว่าด้วย อาชชวะ

อาชชวะ หมายถึง ความซื่อตรงคือความซื่อสัตย์สุจริต ตั้งตนอยู่ในโปรงใส สามารถตรวจสอบได้ ไม่ประพฤติทุจริต ไม่คดโกง ไม่คอร์รัปชัน สุจริตต่อตนเอง ต่อบ้านเมือง สุจริตต่อประชาชน และสุจริตต่อหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ เป็นคุณสมบัติที่สำคัญของผู้ปกครอง เพราะถ้าผู้ปกครองไม่มีความซื่อตรงไม่ซื่อสัตย์ มีพฤติกรรมที่ชอกชดโกง ทุจริตคอร์รัปชัน เสียแล้ว การบริหารกิจการบ้านเมืองก็จะเกิดความล้มเหลว ไม่เป็นไปเพื่อความเจริญของบ้านเมือง มีแต่ความเดือดร้อนไปทุกหย่อมหญ้า ทศพิธราชธรรม ข้อว่าด้วยอาชชวะ นี้ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (อัมพรมหาเถระ) (อั้งแล้ว) แสดงไว้ว่า “อาชชวะ ความซื่อตรง พระมหากษัตริย์พึงประพฤติพระองค์ ซื่อตรงในการงานตามหน้าที่ของพระประมุข ปราศจากการยา ซื่อสัตย์สุจริตต่อสัมพันธมิตร ไม่หลอกลวงประทุษร้ายคนทั้งหลายด้วยอุบาย” และ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒ

นมหาเถร) ในสมัยดำรงพระยศที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (ทศปิตราชธรรม, 2556) ได้แสดงไว้ว่า “อาชวะ ความตรง คือ ความประพฤติซื่อตรงไม่คดทรยศต่อเพื่อน มิตร สหาย ต่อหน้าที่การงาน ตลอดจนถึงประชาชน”

ทศปิตราชธรรมข้อที่ว่าด้วย อาชวะ คือ ถ้าผู้ปกครองหรือผู้นำ มีความซื่อตรง คือ ซื่อตรงทั้งต่อตนเองและต่อคนอื่น ต่อการปฏิบัติหน้าที่ มีความสัตย์จริงใ้มารยา ปฏิบัติภารกิจ โดยสุจริต มีความจริงใจโปร่งใส ตรวจสอบได้ ไม่หลอกลวงประชาชน การปกครองหรือบริหาร ในภาครัฐทุกระดับก็สามารถขับเคลื่อนนโยบายให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ หลักธรรมข้อนี้ นับเป็นอัตตหิตสมบัติของผู้ปกครองด้วยและปฏิบัติตนเป็นปรกติปฏิบัติเพื่อส่วนรวมเป็นหลัก โดยแท้

5. ทศปิตราชธรรมข้อที่ว่าด้วย มัททวะ

มัททวะ หมายถึง ความอ่อนโยน เป็นการปฏิบัติต่อคนอื่นด้วยความอ่อนโยนสุภาพ เรียบร้อย ไม่เย่อหยิ่ง หลงตัวเอง เป็นความแข็งแรงแต่ไม่แข็งกระด้างและเป็นความอ่อนโยนแต่ไม่อ่อนแอ เป็นคุณสมบัติของผู้นำหรือผู้ปกครอง ทำให้เป็นผู้ที่น่ารักใคร่และชอบใจของผู้ใต้ปกครอง มีภาวะความเป็นผู้นำสูง ทศปิตราชธรรม ข้อว่าด้วยมัททวะ นี้ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (อัมพรมหาเถร) (อ้างแล้ว) แสดงไว้ว่า

“มัททวะ ความอ่อนโยน พระมหากษัตริย์พึงมีพระราชอัธยาศัยอ่อนโยน ละมุนละม่อม มีความอ่อนน้อม ไม่ถือพระองค์ด้วยความดีอัน เมื่อมีผู้กราบบังคมทูลพระกรุณาด้วยเหตุผลของบัณฑิต ก็ควรทรงฟังสดับตรับฟังโดยถ้อยถ้วน ”

และ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒนมหาเถร) ในสมัยดำรงพระยศที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (ทศปิตราชธรรม, 2556) ได้แสดงไว้ว่า

“มัททวะ ความอ่อนโยน คือ ความมีอาการทางกาย วาจา อ่อนโยน สุภาพ ไม่แสดงความแข็งกระด้าง มีใช้หมายความว่าอ่อนแอ แต่ว่าอ่อนโยน สุภาพ ไม่แสดงความแข็งกระด้าง แสดงการยกตนเหนือคนอื่น มีความอ่อนโยน สุภาพทางกายถึงวาจา พุดจาอะไรก็อ่อนโยนสุภาพ”

ทศปิตราชธรรมข้อที่ว่าด้วย มัททวะที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง คือ ถ้าผู้ปกครองหรือผู้นำมีความอ่อนโยน มีอัธยาศัยอ่อนน้อม ไม่เย่อหยิ่ง ไม่มีความกระด้างถือตัวว่ามีศใหญ่กว่าคนทั้งปวง มีความงามสง่า มีกิริยาอาการสุภาพนุมนวลสุขุมคัมภีรภาพแล้ว ส่งผลโดยตรงต่อการปกครอง ทำให้เป็นผู้นำเคารพและน่าไว้วางใจของผู้ใต้ปกครอง การบริหารงานต่างๆก็สำเร็จราบรื่นไม่ติดขัดไม่มีการประท้วงจากผู้ใต้ปกครองที่เห็นต่าง หลักธรรมข้อนี้นับเป็นอัตตหิตสมบัติของผู้ปกครองโดยแท้จริงและปฏิบัติตนให้เป็นปรกติปฏิบัติเพื่อส่วนรวมเป็นหลัก

6. ทศพิธราชธรรมข้อที่ว่าด้วย ตบะ

ตบะ หมายถึง ความเพียรเป็นเครื่องเผาผลาญเผากิเลส ไม่หลงระเห็จไปกับคำสรรเสริญเยินยอและความสำเร็จความสำเร็จที่มาพร้อมกับอำนาจวาสนาจนลืมนิยัติน้ำที่ให้บริการ บริบูรณ์ ผู้ปกครองหรือผู้นำที่มีตบะจะสามารถควบคุมจิตใจให้พอใจกับความเรียบง่าย ไม่ตามใจกิเลสตัณหาของตัวเอง มีความยับยั้งชั่งใจเมื่อถูกความอยากครอบงำได้ ย่อมทำประโยชน์ให้กับส่วนรวมได้มาก ตบะ อาจหมายถึงพระเดช หรืออำนาจที่ตนมี ผู้ปกครองที่มีตบะเดชะ คือมีอำนาจอยู่ในมือ สามารถใช้อำนาจไปในทางที่ผิดได้ถ้าไม่มีความยับยั้งชั่งใจที่ดีพอ เปรียบเสมือนดาบสองคม มีทั้งคุณและโทษอยู่ในตัว ทศพิธราชธรรม ข้อที่ว่าด้วยตบะ นี้ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก(อัมพรมหาเถระ) (อ้างแล้ว) แสดงไว้ว่า

“ตบะ การกำจัดความเกียจคร้านและความชั่ว พระมหากษัตริย์พึงมีตบะในการคุ้มครองประชาชน พึงพากเพียรจัดความเกียจคร้านในการปกป้องรักษาพระราชราษฎรให้อยู่เย็นเป็นสุข ต้องทรงตั้งพระราชหฤทัยบำเพ็ญพระราชกิจอย่างสม่ำเสมอ”

และ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถระ) ในสมัยดำรงพระยศที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (ทศพิธราชธรรม, 2556) ได้แสดงไว้ว่า

“ตบะ ความเพียร เป็นผู้กล้าหาญในการทำสิ่งที่ควรทำ ไม่กลัวเกรงในการทำดังกล่าวนั้น ไม่มีความเกียจคร้าน ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างสม่ำเสมอไม่บกพร่อง มีความเป็นผู้กล้า มีความเพียร ไม่อ่อนแอย่อท้อ เข้มแข็ง ถ้าทำดังนี้ จะเป็นที่ยำเกรงของบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งหลาย ไม่กล้าที่จะละเมิด”

ทศพิธราชธรรมข้อที่ว่าด้วย ตบะ ที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง คือ ผู้ปกครองหรือผู้นำมีความเพียรพยายามเผาผลาญกิเลสที่มาครอบงำจิตใจ มีความยับยั้งชั่งใจเมื่อถูกลสิ่งไม่ดีต่างๆ ครอบงำ สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเข้มแข็ง มีวุฒิภาวะผู้นำที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความมั่นใจ บริหารงานด้วยความโปร่งใส มีความขยัน มีวิสัยทัศน์ ไม่มีความคิดถอยหลัง มองการณ์ไกล สามารถนำพาประเทศไปในทิศทางที่ประชาชนต้องการอย่างชาญฉลาดและบรรลุผลตามรัฐนโยบายต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อชาติบ้านเมือง หลักธรรมข้อนี้นับเป็นปรกติปฏิบัติคือ ทำในสิ่งที่เป็ประโยชน์แก่ส่วนรวมเป็นหลัก และเป็นอัตตหิตสมบัติของผู้ปกครองที่สำคัญอีกด้วย

7. ทศพิธราชธรรมข้อที่ว่าด้วย อักโกระ

อักโกระ หมายถึง ความไม่โกรธ ไม่เป็นผู้มักโกรธ คือ ไม่กริ้วกราดดูร้ายเมื่อประสบสิ่งที่ไม่ชอบใจ ไม่ลุอำนาจแก่ความโกรธ จนเป็นเหตุให้ทำให้อื่นได้รับความเดือดร้อน มีเมตตาธรรมประจำใจ ระวังความเคืองชุนไว้ภายในใจ ผู้นำหรือผู้ปกครองต้องเป็นมีจิตใจสงบเยือกเย็น

พิจารณาหลักการต่างๆที่เป็นประโยชน์ของส่วนรวมด้วยความละเอียดสุขุมลุ่มลึกประกอบด้วย ปัญญา ไม่ขาดสติ

ทศพิธราชธรรม ขอว่าด้วยอักโกธะ นี้ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก(อัมพรมหาเถระ) (อั้งแล้ว) ได้แสดงไว้ว่า

“อักโกธะ ความไม่มักโกรธ พระมหากษัตริย์พึงมีพระเมตตาสูงส่ง ไม่ทรงปรารภจะก่อเวรภัยแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ไม่ทรงพระพิโรธด้วยเหตุอันไม่สมควร แม้จะมีเหตุให้ทรงลูถึงแก่อำนาจแห่งความโกรธ ก็พึงข่มพระราชหฤทัยสงบระงับ มิให้บังเกิดพระกริยาอันไม่งดงาม ไม่น่ารักน่าเคารพ คุณมีพระฉายส่องพระพักตร์เป็นเครื่องกำกับพระอาการไว้เสมอ”

และ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒนมหาเถระ) ในสมัยดำรงพระยศที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (ทศพิธราชธรรม, 2556) ได้แสดงไว้ว่า

“อักโกธะ ความไม่โกรธ หมายถึงว่า ความมีจิตที่ประกอบด้วยเมตตา มุ่งที่จะปรารถนาดีเป็นที่ตั้ง ไม่เป็นคนใจน้อยหงุดหงิดง่าย แต่มีใจหนักแน่น ไม่คิดจะเอาแต่โทษใคร รู้จักให้อภัยและมีเมตตา”

ทศพิธราชธรรมข้อที่ว่าด้วย อักโกธะ ความไม่โกรธที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง คือ ผู้ปกครองหรือผู้นำมีวุฒิภาวะผู้นำเป็นผู้ไม่โกรธและไม่มักโกรธง่าย ๆ ไม่อารมณ์โมโหร้าย ไม่ฉุนเฉียวง่าย ๆ มีจิตใจหนักแน่นมั่นคงมีอารมณ์คงที่ต่อทุกสถานการณ์ที่ประสบ เพราะการเป็นผู้นำหรือผู้ปกครองผู้อื่นนั้นความมั่นคงทางอารมณ์นับเป็นวุฒิภาวะผู้นำที่สำคัญ ถ้าผู้นำหรือผู้ปกครองเป็นผู้ที่โกรธง่ายและมักโกรธบ่อย ๆ การบริหารงานก็ต้องมีความผิดพลาดเพราะขาดสติ ผู้ใต้ปกครองก็ไม่สนับสนุน การประสานงานก็ลำบากทำให้เสียผลประโยชน์ที่ส่วนรวมจะพึงได้รับ หลักธรรมข้อนี้นับเป็นปรกติปฏิบัติคือ ทำในสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมเป็นหลัก และเป็นอัตตหิตสมบัติของผู้ปกครองที่สำคัญอีกด้วย

8. ทศพิธราชธรรมข้อที่ว่าด้วย อวิหิงสา

อวิหิงสา หมายถึง ความไม่เบียดเบียน ความไม่ทำร้ายประทุษร้ายผู้ใดผู้หนึ่งให้ได้รับความเดือดร้อนไม่ว่าทางกาย ทางวาจาหรือจิตใจ มีความกรุณาคิดจะช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ ไม่หาเรื่องกดขี่ข่มเหงหรือลงอาญาแผ่นดินโดยปราศจากเหตุอันควร มีความหวั่นใจสงสารเมื่อเห็นความทุกข์ของประชาชนและพยายามหาหนทางที่จะแก้ไขปัญหาก็เกิดความยั่งยืนและเป็นรูปธรรมมากที่สุดเพื่อปลดเปลื้องความทุกข์เหล่านั้น ทศพิธราชธรรม ขอว่าด้วย อวิหิงสา นี้ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก(อัมพรมหาเถระ) (อั้งแล้ว) ได้แสดงไว้ว่า

“อวิหิงสา การไม่เบียดเบียนผู้อื่น ตลอดจนสรรพสัตว์ให้ตกทุกข์ได้ยาก พระมหากษัตริย์พึงประกอบด้วยพระมหากรุณา ไม่ปรารถนาจะทรงเบียดเบียนผู้ใดให้ลำบาก

ไม่ทรงก่อกวนข่มขู่หรือสัตรีเพียงเพื่อความสุข ไม่ขูดรีดหรือกะเกณฑ์ราษฎรอย่างเหลือกำลัง จนเกิดความระส่ำระสาย ทรงคุ้มครองราษฎรดุจบิดมารดารักษานุตร”

และ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒนมหาเถระ) ในสมัยดำรงพระยศที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (ทศพิธราชธรรม, 2556) ได้แสดงไว้ว่า

“อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน คือ การไม่ทำอะไรที่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน ทั้งทางตรงและทางอ้อม มีจิตประกอบด้วยกรุณา คิดช่วยเหลือและทำการช่วยเหลืออยู่เสมอ”

ทศพิธราชธรรมข้อที่ว่าด้วย อวิหิงสา ที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง คือ ผู้ปกครองหรือผู้นำมีพฤติกรรมที่ไม่ดุร้าย ไม่โหดร้ายหรือโหดเหี้ยมผิดไปจากหลักมนุษยธรรมสากล ตั้งมั่นในหลักการที่สำคัญของชาติ มีความคิดไม่เบียดเบียน ไม่ประทุษร้ายหรือทำร้ายผู้ใต้ปกครองหรือผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน ไม่ลงโทษเกินกว่าความผิดที่ได้กระทำ เป็นคุณธรรมประจำตัวของผู้นำหรือผู้ปกครองที่บ่งบอกถึงความเป็นผู้นำที่ดี ที่เห็นแก่ประโยชน์สุขของส่วนรวมเป็นหลัก มีจิตใจกรุณาพร้อมช่วยเหลือผู้ใต้ปกครองอย่างถูกต้องและเป็นธรรม หลักธรรมข้อนี้นับเป็นปรกติปฏิบัติคือ ทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมเป็นหลัก และเป็นอัตตหิตสมบัติของผู้ปกครองที่สำคัญอีกด้วย

9. ทศพิธราชธรรมข้อที่ว่าด้วย ขันติ

ขันติ หมายถึง ความอดทน คือทนต่อความลำบากตรากตรำทนต่อทุกขเวทนาทางกาย ความเจ็บปวดต่าง ๆ ทนต่อความเจ็บใจ ทนต่อถ้อยคำร้ายเย้ยหยันหรือคำนิทาว่าร้าย ผู้นำหรือผู้ปกครองที่ดีต้องมีความอดทนสามารถควบคุมอารมณ์ของตนได้ดีในทุกสถานการณ์ เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาอุปสรรค ความยากลำบากในการปกครองบ้านเมือง เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ถ้าผู้นำหรือผู้ปกครองไม่อดทนมีความย่อท้อง่าย ๆ ต่อการทำหน้าที่แล้ว ผู้ใต้ปกครองก็หมดหวังเช่นเดียวกัน ดังนั้นผู้นำต้องพร้อมที่จะเผชิญต่อสภาวะที่ไม่พึงปรารถนารอบด้านเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ทศพิธราชธรรม ข้อว่าด้วย ขันติ นี้ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (อัมพรมหาเถระ) (อ้างแล้ว) ได้แสดงไว้ว่า

“ขันติ ความอดทนต่อสิ่งที่ควรอดทน เป็นเบื้องหน้าพระมหากษัตริย์พึงมีพระราชหฤทัยกล้าหาญอดทนต่อโลกะ โทสะ และโมหะ ย่อมต้องทรงอดทนต่อผู้กับกิเลสได้ ทรงสามารถอดทนต่อถ้อยคำที่ชั่ว ตินินินทา ทรงรักษาพระกายพระวาจาให้สงบเรียบร้อยได้เสมอ”

และ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒนมหาเถระ) ในสมัยดำรงพระยศที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (ทศพิธราชธรรม, 2556) ได้แสดงไว้ว่า

“ขันติ ความอดทน คือ รู้จักอดทนต่อความตรากตรำต่างๆ เช่น รู้จักอดทนต่อหนาว ร้อน หิว กระหาย ทนต่อสิ่งที่ไม่เป็นสุข ไม่สนุกต่างๆอดทนต่อเวลาที่ต้องพบความทุกข์ ตลอด จนถึงเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย ก็ต้องมีน้ำอดน้ำทนรู้จักอดทนต่อความเจ็บใจต่อถ้อยคำ...ที่เขามาว่า กล่าวในบางครั้งบางคราว อันจะทำให้เกิดความเจ็บใจ ขำใจ ก็ให้มีความอดทน”

ทศพิธราชธรรมข้อที่ว่าด้วย ขันติ ที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง คือ ผู้นำหรือผู้ปกครองที่ดีต้องมีความอดทนอดกลั้นต่อทุกเหตุการณ์ที่ประสบพบเจอไม่ว่าดีหรือร้าย ดำเนินตามรัฐนโยบายอย่างเคร่งครัด ไม่ลุแก่อำนาจ ไม่ใช่อำนาจนั้นไปในทิศทางที่ขัดหลักการปกครอง มีวุฒิภาวะผู้นำสูง สามารถควบคุมอารมณ์ของตนได้ดีในทุกสถานการณ์ ไม่หวั่นไหว อ่อนแอ ท้อแท้ สิ้นหวังง่าย ๆ เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาอุปสรรค ความยากลำบากในการปกครองบ้านเมือง เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ถ้าผู้นำหรือผู้ปกครองไม่อดทนมีความย่อท้อง่าย ๆ ต่อการดำเนินงานที่แล้ว ผู้ใต้ปกครองก็หมดหวังเช่นเดียวกัน ผู้นำหรือผู้ปกครองคนต้องอดทนให้มากกว่าผู้อื่นเป็นเป็นพันเท่าจึงจะประสบผลสำเร็จในการบริหารกิจการบ้านเมืองได้ หลักธรรมข้อนี้นับเป็นปรกติปฏิบัติคือทำในสิ่งที่ประโยชน์แก่ส่วนรวมเป็นหลัก และเป็นอัตตหิตสมบัติของผู้ปกครองที่สำคัญอีกด้วย

10. ทศพิธราชธรรมข้อที่ว่าด้วย อวิโรธนะ

อวิโรธนะ หมายถึง ความไม่คลาดเคลื่อนผิดจากหลักธรรม เป็นการยึดมั่นในหลักการปกครอง หลักนิติรัฐ หลักนิติธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ โดยไม่ประพฤติดปฏิบัติให้เกิดความเสียหายผิดเพี้ยนไปจากหลักการเหล่านั้น ไม่มีความลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างขาดความยุติธรรม ทศพิธราชธรรม ข้อว่าด้วย อวิโรธนะนี้ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (อัมพรมหาเถระ) (อ้างแล้ว) ได้แสดงไว้ว่า

“อวิโรธะ การไม่ปฏิบัติให้ผิดจากการที่ถูกที่ตรง ดำรงอาการคงที่ ไม่ให้วิการด้วยความยินดียินร้าย พระมหากษัตริย์พึงรักษาพระราชจรรยานวัตรตามหลักนิติศาสตร์ และราชศาสตร์ ไม่ทรงประพฤติดคลาดจากความยุติธรรม ทรงยกย่องผู้กระทำดีสมควรได้รับการยกย่อง ทรงปรามผู้กระทำเลวสมควรถูกกำราบ ไม่ทรงตัดสินพระราชหฤทัย หรือข่มเหงบุคคลใด ๆ ด้วยอำนาจแห่งความลำเอียงสีประการ คือลำเอียงเพราะความชอบหนึ่ง ความชังหนึ่ง ความกลัวหนึ่ง และความเกลียดหนึ่ง”

และ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒนมหาเถระ) ในสมัยดำรงพระยศที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (ทศพิธราชธรรม, 2556) ได้แสดงไว้ว่า

“อวิโรธนะ ความไม่ผิด เมื่อรู้ว่าอะไรผิดก็ไม่ทำเพราะทุกคนย่อมต้องมีความผิดบ้าง ไม่นานก็น้อย ด้วยสิ่งที่ไม่รู้ซึ่งมีอยู่มาก หรืออาจจะพลั้งเผลอทำให้ผิดอยู่บ้าง แต่ว่าอะไรที่รู้ว่าผิดก็ไม่ควรทำ คือไม่ทำผิดทั้งที่รู้ ควรรอบคอบในสิ่งที่จะทำทั้งหลาย ระมัดระวังไม่ให้ผิด หรือจะผิด

ก็แต่น้อย อีกอย่างต้องรักษาความเที่ยงธรรม ความยุติธรรม ในเมื่อเป็นผู้ใหญ่ ต้องไม่ลำเอียง เพราะความซัง ความหลง ความกลัว ทั้งหลายดังนี้คือความไม่ผิด”

ทศพิธราชธรรม ข้อที่ว่าด้วย อวิโรธนะที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง คือ ผู้นำหรือปกครองบ้านเมืองที่ดี จะต้องปฏิบัติตนให้อยู่ในหลักการปกครองที่สำคัญของประเทศ คือยึดมั่นในหลักการปกครอง กฎหมาย หลักศีลธรรม รวมทั้งประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามต่างๆของบ้านเมือง ไม่ประพฤติดนให้ขัดแย้งกับหลักการปกครอง ไม่กระทำตนอยู่นอกกฎหมาย กระทำกิจต่างๆตามอำเภอใจ ยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง ยึดมั่นในประโยชน์สูงสุดของชาติบ้านเมือง ไม่ประพฤติดินแดนไปจากจารีตประเพณีอันดีงามที่เคยปฏิบัติมา สร้างความมั่นใจและเชื่อมั่นให้กับผู้ใต้ปกครอง สามารถใช้ความสามารถและสติปัญญานำพาประเทศชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองสืบไป หลักธรรมข้อนี้นับเป็นปรีทปฏิบัติคือ ทำในสิ่งที่เป็ประโยชน์แก่ส่วนรวมเป็นหลัก และเป็นอัตตหิตสมบัติของผู้ปกครองที่สำคัญอีกด้วย นับเป็นหลักทศพิธราชธรรมที่สำคัญข้อสุดท้าย

สรุป

หลักทศพิธราชธรรมทั้ง 10 ประการเหล่านี้ เป็นหลักคำสอนที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่ผู้ปกครองบ้านเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันต่างนำมาประยุกต์ใช้ผสมผสานให้เข้ากับหลักการปกครองบ้านเมือง ตั้งแต่มีการจดจารึกให้มิปรากฏอยู่ในคัมภีร์ธรรมศาสตร์ใช้เป็นหลักกฎหมายบริหารกิจการบ้านเมืองมาทุกยุคทุกสมัย จวบจนมาถึงสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ประชาชนชาวไทยได้รับการถ่ายโอนพระราชอำนาจมาใช้บริหารและปกครองบ้านเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความผิดพลาดประการหนึ่งก็คือไม่มีการถ่ายโอนพระราชธรรม 10 ประการมาให้ประชาชนได้ประยุกต์ใช้ในการบริหารและการปกครองบ้านเมือง แต่ใช้หลักการปกครองการบริหารแบบตะวันตกมาใช้แทน ซึ่งมีหลากหลายทฤษฎี หลายแนวคิด หลายรูปแบบ มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับระบอบการปกครอง ซึ่งหากเราประยุกต์เอาหลักทศพิธราชธรรมมาปรับใช้ปกครอง (บริหาร) ผสมผสานควบคู่ไปกับหลักการบริหารแบบชาติตะวันตก ผลดีคงมากกว่าผลเสียอย่างแน่นอน ผลประโยชน์ก็จะเกิดขึ้นกับประชาชนอย่างยั่งยืน มั่นคงและเป็นธรรม เพราะหลักทศพิธราชธรรมนี้สามารถประยุกต์ใช้กับผู้ปกครองทุกระดับชั้น ไม่ใช่เฉพาะแต่พระมหากษัตริย์เท่านั้น หลักทศพิธราชธรรมเป็นหลักธรรมไม่ใช่แค่เป็นอัตตหิตสมบัติหรือการทำความดีส่วนตัวของผู้นำหรือผู้ปกครองทุกระดับชั้นเท่านั้น แต่เป็นหลักที่ผู้นำทุกระดับควรนำไปปฏิบัติมุ่งปรีทปฏิบัติคือการบำเพ็ญประโยชน์สุขเพื่อผู้อื่นหรือส่วนรวมในสังคมเป็นสำคัญ

เอกสารอ้างอิง

- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2554). ทศพิธราชธรรม. เรียกใช้เมื่อ 18 มิถุนายน 2564 จาก <https://dictionary.orst.go.th/>
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, 2559. เรียกใช้เมื่อ 18 มิถุนายน 2564 จาก https://www.watnyanaves.net/th/book_dnet/th/book_detail/267
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร สันตุสโส). (2550). ๘ ทรวงครองแผ่นดินโดยทศพิธราชธรรม. เรียกใช้เมื่อ 18 มิถุนายน 2564 จาก <https://www.mcu.ac.th/article/detail/511>
- มหาหิงสาชด. (2564). พระไตรปิฎก เล่มที่ 28 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 20 ขุททกนิกาย ชาดก ภาค 2. เรียกใช้เมื่อ 18 มิถุนายน 2564 จาก https://84000.org/tipitaka/atthapali/read_th.php?B=42&A=4899
- ศุภมิตร ปิติพัฒน์. (2562). พระนิพนธ์ทางการเมืองการปกครองของกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร. เรียกใช้เมื่อ 18 มิถุนายน 2564 จาก <https://www.the101.world/read-prince-bidyalabh-bridhyakon/>
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช. (2556). ทศพิธราชธรรม. เรียกใช้เมื่อ 18 มิถุนายน 2564 จาก <https://www.posttoday.com/dhamma/246928>
- สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, (2562). บรมราชาภิเษก : ถวายพระธรรมเทศนา “ทศพิธราชธรรม”. สืบค้นวันที่ 18 กรกฎาคม 2564 จาเรียกใช้เมื่อ 18 มิถุนายน 2564 จาก <https://www.bbc.com/thai/Thailand-48168114>
- สงบ เชื้อทอง. (2564). รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์. สืบค้นวันที่ 18 กรกฎาคม 2564 จาก <http://psiba.blogspot.com/2012/03/political-science-in-buddhist-approach.html>
- สุชีพ พิริยสมิทธิ. (2564). พระพุทธศาสนากับรัฐศาสตร์. เรียกใช้เมื่อ 18 มิถุนายน 2564 จาก http://kengkkoo.blogspot.com/2013/03/blog-post_7235.html
- อัศศิริ ธรรมโชติ. (2564). ทศพิธราชธรรมของ “พระธรรมราชา”. วารสารวัฒนธรรม (สยามรัฐออนไลน์ 2564). เรียกใช้เมื่อ 18 มิถุนายน 2564 จาก <https://siamrath.co.th/n/14950>
- อุบาสก ตะวัน คำสุจริต.(2564). สิงคาลกสูตร เรื่อง สิงคาลกคฤหบดีบุตร ว่าด้วยคิหิปฏิบัติ (ข้อปฏิบัติสำหรับพุทธศาสนิกชนทั้งหลายควรทราบ). เรียกใช้เมื่อ 18 มิถุนายน 2564 จาก <https://www.dhammadayut.net/index.php/dhamma/22-2020-04-09-23-13-43>
- BBC NEWS/ไทย. (2562). บรมราชาภิเษก : พระปฐมบรมราชโองการ ร. 10. เรียกใช้เมื่อ 18 มิถุนายน 2564 จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-48158949>